

Türkiye’de Engellilik ve Engellilerin Eğitimi Üzerine Bir Derleme

A Review on Disability and Education of the Disabled in Turkey

Adnan ARI^[1]

Başvuru Tarihi: 17 Mayıs 2022

ÖZ

Kabul Tarihi: 15 Ekim 2022

Bir derleme çalışması olan bu çalışmada, Türkiye’de engellilik ve engellilerin eğitimi ile ilgili meydana gelen gelişmelere ve değişimlere değinmek ve ulaşılan bilgilerin bağımsız yaşam, kaynaştırma/bütünleştirme çerçevesinde tartışılması amaçlanmıştır. Engellilik kavramıyla ilişkili olan zedelenme, yetersizlik ve engel kavramları örneklerle açıklanmıştır. Geçmişten günümüze engelli birey kavramı, özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitim gerektiren birey, özel eğitime ihtiyacı olan birey olarak farklı şekillerde ifade edilmiştir. Engelli bireylerin devam ettikleri eğitim ortamları, kaynaştırma/bütünleştirme ortamları ve ayrı eğitim ortamları olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim ortamları dışında, evde eğitim ve hastanede eğitim de ihtiyaç halinde verilmektedir. Bu eğitim ortamları kaynaştırma/bütünleştirme çerçevesinde açıklanmıştır. Engelli bireylerin eğitimi için önemli olan öğretmen eğitimi için açılan bölüm sayısı zamanla artmıştır. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bu sayı 36 devlet, 8 vakıf, 6 KKTC olmak üzere toplam 50 olmuştur. Bu eğitim öğretim yılında özel eğitim öğretmenliğinin olduğu devlet üniversitelerinde 2479, vakıf üniversitelerinde 404 ve KKTC üniversitelerinde 320 olmak üzere toplam 3203 kontenjan ayrılmıştır. Bu bilgiler tartışma, sonuç ve öneriler kısmında, bağımsız yaşam ve kaynaştırma/bütünleştirme çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: engellilerin eğitimi, kaynaştırma/bütünleştirme, özel eğitim, özel eğitime ihtiyacı olan birey, özel eğitimde öğretmen yetiştirme

Received Date: 17 May 2022

ABSTRACT

Accepted Date: 15 October 2022

In this study, which is a review study, it is aimed to address the developments and changes related to disability and education of the individuals with disabilities in Turkey and to discuss the obtained information within the framework of independent living, inclusion/integration. The concepts of injury, inadequacy and disability, which are related to the concept of disability, are mentioned and examples are given. From past to present, the concept of disabled has been expressed in different ways as individuals with special education need. Educational environments attended by individuals with disabilities appear as inclusion/integration environments and separate education environments. Apart from educational environments, home education and hospital education are also provided when needed. The number of departments opened for teacher training, which is important for the education of people with disabilities, has increased over time. In the 2021-2022 academic year, the number of departments related to special education was 50, 36 state, 8 foundation, 6 Turkish Republic of Northern Cyprus. This information is discussed in the discussion, conclusion and recommendations section, within the framework of independent living and inclusion/integration.

Keywords: education of the individuals with disabilities, inclusion/integration, special education, individuals in need of special education, teacher training in special education

Atıf
Cite

Arı, A. (2022). Türkiye’de engellilik ve engellilerin eğitimi üzerine bir derleme. *Humanistic Perspective*, 4 (3), 589-605.
<https://doi.org/10.47793/hp.1117918>

GİRİŞ

Bir derleme çalışması olan bu çalışmada, Türkiye’de engellilik ve engellilerin eğitimi ile ilgili meydana gelen gelişmelere ve değişimlere değinmek ve ulaşılan bilgilerin bağımsız yaşam, kaynaştırma/bütünleştirme çerçevesinde tartışılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda bu bölümde, engel kavramı, engel kavramıyla ilişkili kavramların neler olduğu, bu kavramların içerikleri, zaman içerisindeki kavram değişiklikleri, engellilerin eğitim ortamları ve öğretmen yetiştirme ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Engel ve Engellilik

Tüm bireyler bedensel, kişilik ve öğrenme özellikleri açısından birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Bu farklılıkların düzeyi, bireylerin yaşam işlevlerini yerine getirememelerini etkilemektedir. Bir bireyin gözünün, kulağının, elinin vb. organlarının işlevlerini yerine getirememesi, zihinsel işlevlerini kullanamaması, yaşam işlevlerini yerine getirmesini olumsuz yönde etkiler. Bu durumdaki bireyler, özel eğitime ihtiyacı olan birey (ÖEİOB) olarak adlandırılmaktadır ve bu kategorideki bireylerin daha iyi anlaşılabilmesi için zedelenme, yetersizlik, özür-engel, engelli birey-engellilik gibi kavramların bilinmesi gerekmektedir (Cavkaytar ve Diken, 2007). Bu kavramlardan zedelenme, doğum öncesinde, doğum anında ve doğum sonrasında oluşan çeşitli etmenlerle, organların işlevlerini tam olarak yerine getirememesi veya görevlerini yapamamasıdır (Ataman, 2017). Yetersizlik ise, zedelenme veya bazı sapmaların sonucu olarak, bireyin normal kabul edilen bir etkinliği yerine getirememesidir (Özsoy vd., 2011). Diğer bir kavram olan özür-engel kavramı, bireyin, yetersizlikleri nedeniyle cinsiyet, yaş, kültürel ve sosyal faktörlerle ilişkili olarak yerine getirmesi gereken rolleri olması gerektiği gibi yerine getirememesidir (Cavkaytar ve Diken, 2007). Engel kavramı her ne kadar özür kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılıyor olsa da özür kavramı, daha çok tıbbi ve yasal düzenlemelerde tercih edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Engellilik kavramı ise, zedelenmeye bağlı olarak duyu organlarında meydana gelen kayıpların ortaya çıkardığı yetersizlik nedeniyle bireylerin çevresiyle etkileşimde karşılaştığı problem durum olarak ifade edilmiştir (Çitil, 2017). Engelli birey kavramı ise doğum anında, doğumdan sonra meydana gelen hastalıklar veya kaza(-lar) sonucu duyuusal, fiziksel, ruhsal ve zihinsel yetilerde çeşitli düzeyde kayıpların sonucu olarak topluma normal gelişim gösteren bireylerin sahip oldukları koşullardan yararlanmasını kısıtlayan çevre ve tutumlardan etkilenen birey (MEB, 2011) olarak tanımlanmıştır. Yukarıda açıklanan kavramlardan olan zedelenme, yetersizlik, engel ve engelli birey kavramlarının daha iyi anlaşılması için bu kavramlar aşağıda örneklendirilmiştir. Zedelenme, herhangi bir zamanda veya herhangi bir nedenden dolayı bacakların hasar görmesi; yetersizlik, zedelenme sonucu bacakların işlevi olan yürüme eylemini yerine getirememesi; engel, bunların sonucu olarak bireyin asansörü olmayan, rampası olmayan bir binaya girememesi;

engelli birey, engel durumuna maruz kalan kişi olarak örneklendirilebilir. Başka bir örneğe baktığımızda, herhangi bir nedenden dolayı bireyin gözlerinin görmemesi zedelenmedir. Bireyin gözlerinin görmemesi sebebiyle durağa gelen otobüsün nereye gideceğini okuyamaması yetersizliktir. Durağa gelen otobüsün sesli olarak nereye gideceğinin anons edilmemesi birey için bir engeldir.

Zedelenme ve yetersizlik sonucu engel durumuna maruz kalan engelli, engelli birey kavramının yerine zaman içerisinde farklı kavramlar kullanılmıştır. 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu’nda (ÖEMÇK), “özel eğitime muhtaç çocuklar”; 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de (ÖEHKHK), “özel eğitim gerektiren birey”; 2006 ve 2018’de yayımlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmelikleri’nde (ÖEHY) ise “ÖEİOB” kavramları kullanılmıştır. ÖEHY’de (2018), ÖEİOB, “*Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey*” olarak tanımlanmıştır. Yine bu yönetmeliklerde, ÖEİOB üst kavramının altında, hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde zihin yetersizliği olan birey (ZYOB), birden fazla yetersizliği olan birey, görme yetersizliği olan birey, işitme yetersizliği olan birey, ortopedik yetersizliği olan birey, hafif, orta ve ağır düzeyde otizmi olan birey (OOB), özel öğrenme güçlüğü olan birey, serebral palsili birey, süreğen hastalığı olan birey, dil ve konuşma güçlüğü olan birey, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey ile duygusal ve davranış bozukluğu olan birey, kavramları yer almaktadır.

Türkiye’de engel, engelli, engellilik kavramlarıyla ilgili gelişmelere ve bu kavramların içeriklerine bakıldığında, bu kavramlardaki ifadelerin zaman içerisinde farklılaştığı; engellilerin sahip olduğu sosyal, kültürel, eğitsel gibi hakların çıkarılan yasalar, kanun hükmünde kararname ve yönetmeliklerle sağlandığı gözlemlenmektedir. ÖEİOB’lerle ilgili yasalara bakıldığında 1961 anayasasının 50. maddesinde, “*Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır*” ifadesi yer almıştır. 1982 anayasasının “Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi” bölümünde yer alan 42. maddede “*Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz*”; “Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı” bölümünde yer alan 50. maddede “*Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz, küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar*” ve “Sosyal Güvenlik” bölümünde yer alan 61. maddede ise “*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır; korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır*” ifadeleri yer almaktadır.

Engellilerin Eğitimi

ÖEİOB’lerin eğitimleri, eğitimlerinde dikkat edilmesi gereken konular, programlarının bireyselleştirilmesi, toplumsal hayata katılmaları, bağımsız olmaları, meslek edinmeleri, eğitim almaları gereken ortamlar ile ilgili bilgiler, çıkarılan yasalarda, yönetmeliklerde ve mevzuatlarda

yer almaktadır. 573 sayılı ÖEHKHK’de, 2916 sayılı ÖEMÇK’den farklı olarak “özür” yerine “engelli” ve “özel eğitime muhtaç çocuklar” kavramı yerine de “özel eğitim gerektiren birey” kavramları kullanılmıştır. Kaynaştırma kavramından ilk defa 573 sayılı ÖEHKHK’de bahsedilmiş ve kaynaştırma kavramı, özel eğitim gerektiren bireylerin normal gelişim gösteren bireylerle etkileşimde bulunmalarını gerçekleştirmek ve eğitimden en üst düzeyde yararlanmalarını sağlamak için oluşturulmuş eğitim ortamları şeklinde ayrı bir başlık adı altında tanımlanmıştır. Ayrıca ilk defa bireyselleştirilmiş eğitim planından burada bahsedilmiştir. 2006’da ve 2018’de yayımlanan ÖEHY’dede kaynaştırma ile ilgili daha çok bilgiye yer verildiği, farklı ortamlarda eğitimden bahsedildiği ve bireyselleştirilmiş eğitim programının daha ayrıntılı açıklandığı görülmektedir. 2006’da yayımlanan ÖEHY’dede eğitim ortamlarından farklı olarak 2018’de yayımlanan ÖEHY’dede hastanede eğitim başlığına da yer verilmiştir. Ayrıca bu yönetmelikte kaynaştırma kavramı yerine, kaynaştırma/bütünleştirme kavramlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Eğitim Ortamları

ÖEİOB’lerin eğitimine ilk olarak işitme engelli çocuklara eğitim vermek amacıyla 1889’da İstanbul Ticaret Mektebi çatısı altında açılan bir okulla başlanmıştır. İşitme ve görme yetersizliği olan bireylerin eğitimi için 1921’de Özel İzmir Sağır ve Körler Okulu ve 1944’te İstanbul’da bir derneğin öncülüğünde İstanbul Özel Sağır, Dilsiz ve Körler Okulu açılmıştır. (Cavkaytar ve Diken, 2007). Günümüzde ÖEİOB’lerin genel eğitim sınıfları, özel eğitim sınıfları, ayrı okullar, ev ve hastane gibi ortamlarda eğitim aldıkları görülmektedir. Bu ortamlar içerisinde, ÖEİOB’lerin hem bireysel performansları hem de ihtiyaçları doğrultusunda, en üst düzeyde başarı göstereceği ortam olan en az kısıtlayıcı ortamlarda eğitim alması sağlanmalıdır (Kargin, 2010). ÖEİOB’lerin normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada olacak şekilde hem sosyalleşmelerini hem de akademik ve mesleki olarak gelişmelerini sağlayan eğitim ortamı olarak tanımlanan en az kısıtlayıcı eğitim ortamlarından (MEB, 2006), kısıtlayıcılığı en az olan eğitim ortamı normal sınıf ortamı iken en çok kısıtlayıcı eğitim ortamları da hastanede ve evde eğitim ortamlarıdır (Çiçek, 2020). Değinilen bu eğitim ortamlarına, kaynaştırmanın/bütünleştirmenin olduğu eğitim ortamları, ayrı özel eğitim ortamları ve okul dışı eğitim ortamları olarak aşağıda yer verilmiştir.

Kaynaştırmanın/Bütünleştirmenin Olduğu Eğitim Ortamları

ÖEHY’dede (2006), kaynaştırma yoluyla eğitim; ÖEİOB’lerin eğitimlerini, normal gelişim gösteren bireylerle birlikte örgün ve yaygın eğitim veren özel ve resmi okullarda sürdürmelerini sağlayacak olan destek eğitim hizmetlerinin de sunulduğu özel eğitim uygulamaları şeklinde tanımlanmıştır. 2018’de yayımlanan ÖEHY’dede ise kaynaştırma yoluyla eğitim yerine kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim kavramı kullanılmıştır ve bu kavram ÖEİOB’lerin her tür ve kademedede normal gelişim gösteren akranlarıyla karşılıklı etkileşimde bulunmalarını;

eğitimde yer alan amaçları en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak için destek eğitim hizmetlerinin de sunulduğu tam zamanlı ya da yarı zamanlı olarak verilen eğitim olarak tanımlanmıştır. Burada değinilen tam zamanlı kaynaştırma ve yarı zamanlı kaynaştırma ortamlarına aşağıda yer verilmiştir.

Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme

ÖEİOB’nin kaydının normal sınıfta olduğu, akademik becerileri edinme ve sosyalleşme için zamanının tamamını normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte geçirdiği durumdur (Batu & Kırcaali-İftar, 2010; Kargın, 2010). Bu kaynaştırma ortamında, ÖEİOB’lerin normal gelişim gösteren akranlarıyla iletişime geçmeleri, oyuna katılmaları, derslerin performanslarına göre bireyselleştirilmesi gibi konularda desteklenmeleri gerekmektedir. Bu verilen destekler, ÖEİOB’lerin sosyalleşmesine ve akademik olarak gelişmesine katkı sağlayacaktır. Tam zamanlı kaynaştırma, yardımsız veya özel eğitim danışmanlığı, sınıf içi yardım, kaynak oda ve gezici öğretmenlik gibi destek yardımlarla gerçekleştirilebilir.

Özel Eğitim Danışmanlığı

Dolaylı bir hizmet biçimi olan özel eğitim danışmanlığında, danışan kişi (sınıf öğretmeni, branş öğretmeni); danışılan kişinin (özel gereksinimli öğrenci) problem davranışlarını azaltmak, akademik becerilerini geliştirmek gibi çeşitli konularda danışmana (özel eğitim öğretmeni vb.) başvurur (Batu ve Kırcaali-İftar, 2010). Özel gereksinimli öğrencinin öğretmeni, sınıf ortamında özel gereksinimli öğrencisini ders etkinliklerine nasıl katacağı, özel gereksinimli öğrencisinin varsa problem davranışlarını nasıl azaltacağı, bu problem davranışları nasıl ortadan kaldıracacağı, yeni davranışları nasıl kazandıracacağı gibi durumlarda özel eğitim alanında ya da destek isteyeceği alanda uzman olan birinden destek alması önemlidir. Bu destek alma, ÖEİOB’nin akademik, kişisel ve sosyal açıdan gelişimine katkı sağlayacaktır.

Sınıf İçi Yardım

Sınıf içi yardım ya da yardımcı öğretmenle genel eğitim sınıfı olarak ifade edilen bu özel eğitim destek hizmet türünde, destek hizmet uzmanı (özel eğitim öğretmeni, konuşma terapisti vb.) sınıf öğretmeniyle birlikte aynı sınıfta yer alır ve birlikte işbirliği içinde ÖEİOB’ye sınıf içinde destek olurlar (Batu ve Kırcaali-İftar 2010; Batu, 2000). Buradaki işbirliği, ÖEİOB’leri, sınıf ortamından, normal gelişim gösteren akranlarından ayırmadan onların ihtiyaç duyduğu alanlarda anında destek almasına yardımcı olmaktadır.

Kaynak Oda Destekli Kaynaştırma/Bütünleştirme

ÖEİOB’nin kaydının normal sınıfta olmakla birlikte desteğe gereksinim duyduğu derslerde genel eğitim okulunda açılan ve kaynak oda olarak belirlenmiş bir odada özel eğitim öğretmeninden ihtiyaçları doğrultusunda destek eğitim alması durumudur (Batu & Kırcaali-İftar,

2010; Kargın, 2010). Destek eğitim odası olarak da ifade edilen bu kaynaştırma türünde ÖEİOB'lere verilen dersler bireysel ya da en fazla üç kişilik grup eğitimi şeklinde verilmekte ve burada verilen derslerin sayısı haftalık ders saatinin %40'ını geçmeyecek şekilde düzenlenmektedir. Bu ortamda verilen dersler, özel eğitim öğretmenleri, sınıf öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri ve branş öğretmenleri tarafından verilir (MEB, 2018). Özel eğitim destek hizmetinin sağlandığı bu kaynaştırma ortamında ÖEİOB'lerin, hem normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada sosyalleşmeleri hem de bireysel olarak bazı derslerde, bazı konularda akademik olarak gelişmeleri hedeflenmektedir.

Gezici Özel Eğitim Öğretmenliği

Gezici özel eğitim öğretmeni, ÖEİOB'ler için evde, hastanede, okulda ve kurumda hem eğitim hem de destek eğitim hizmetlerini vermekle görevli olan işitme, görme ve zihinsel engelliler sınıf öğretmenidir (MEB, 2006). Gezici özel eğitim öğretmeni, ÖEİOB'lere, onların öğretmenlerine ihtiyaçları doğrultusunda destek hizmet verir. ÖEİOB'lerin kesintisiz eğitim alması bakımından gezici sınıf öğretmeni uygulaması önemli bir hizmet türüdür.

Yarı Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme

ÖEİOB'nin kaydının genel eğitim okulu bünyesinde açılan özel eğitim sınıfında olduğu, başarılı olabileceği derslerde normal gelişim gösteren akranlarıyla normal sınıf ortamında eğitim aldığı durumdur (Batu ve Kırcaali-İftar, 2010; Kargın, 2010). Yarı zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme ortamı olan özel eğitim sınıfları ile ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Özel Eğitim Sınıfı

Genel eğitim okulları bünyesinde açılmış olan ve ÖEİOB'lerin benzer özellikler taşıyan akranlarıyla birlikte eğitim aldığı ortamlardır. Bu ortamlarda eğitim alan ÖEİOB'lerin teneffüs gibi zamanlarda normal gelişim gösteren akranlarıyla kaynaşmaları söz konusudur (Batu ve Kırcaali-İftar, 2010; Dikici-Sığırtmaç ve Deretarla-Gül, 2010). Özel eğitim sınıfları hem ilköğretim programının uygulandığı hem de özel eğitim programının uygulandığı ortamlar olarak açılabilir. Hafif düzeyde ZYOB'ler ve hafif düzeyde OOB'ler için ilköğretim programı uygulayan özel eğitim sınıfları açılırken; orta veya ağır düzeyde olan ZYOB'ler ve OOB'ler için ise özel eğitim programı uygulayan özel eğitim sınıfları açılmaktadır. Bu ortamlarda öğrenci sayısı dört ile on arasında değişmektedir. Özel eğitim sınıflarında eğitim gören ÖEİOB'ler bazı dersleri ve sosyal etkinlikleri normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte yaparlar (MEB, 2018).

Ayrı Özel Eğitim Ortamları

Ayrı özel eğitim ortamları, ÖEİOB'nin okul gününün tamamını kendisine benzer tanı grubundaki (görme, bedensel, zihinsel, işitme vb.) akranlarıyla birlikte geçirdiği ve yatılı ya da

gündüzlü olarak hizmet veren eğitim ortamlarıdır (Kargın, 2010; Batu ve Kırcaali-İftar, 2010). Gündüzlü veya yatılı olarak açılabilen bu eğitim ortamları okul öncesi eğitim kurumları, ilköğretim kurumları ve ortaöğretim kurumları olarak açılabilir (MEB, 2018). Normal gelişim gösteren bireylerin olmadığı ve bu yüzden kaynaştırma/bütünleştirmeden bahsedilemeyecek olan bu ayrı eğitim ortamlarına aşağıda yer verilmiştir.

Okul Öncesi Eğitim Okulları

Üç, beş buçuk yaş aralığında olan ve mümkün olduğunca aynı tür yetersizliği olan bireylerin bir arada olduğu eğitim ortamlarıdır. Sınıf mevcudunun en fazla beş olduğu bu eğitim ortamlarında bir günde elli dakikadan oluşan altı etkinlik yapılmaktadır. Bu etkinlikler özel eğitim öğretmenleri ve okul öncesi öğretmenler tarafından yürütülmektedir (MEB, 2018).

İlköğretim Okulları

Sadece ÖEİOB’lerin devam ettikleri bu ayrı özel eğitim okullarında ilköğretim programının ve özel eğitim programının uygulandığı görülmektedir. Bu iki programın uygulandığı bu eğitim okullarına aşağıda yer verilmiştir.

İlköğretim Programının Uygulandığı İlköğretim Okulları

İlköğretim (ilkokul ve ortaokul) programlarının uygulandığı bu ayrı özel eğitim okulları, işitme, görme, bedensel ve hafif düzeyde ZYOB’ler için açılmaktadır. Hafif düzeyde ZYOB’ler için açılan okullarda hafif düzeyde OOB’ler için şubeler açılmaktadır. Bu okullarda sınıf mevcutları on iken sadece otizmi olan bireyler için bu sayı dördttür. İlkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi dışındaki tüm dersler özel eğitim öğretmeni tarafından verilmektedir. Ortaokulda işitme, görme ve bedensel yetersizliği olan bireylerin dersleri alan öğretmenleri; hafif düzeyde ZYOB’ler veya OOB’lerin din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ve meslek dersleri dışındaki dersleri özel eğitim öğretmenleri tarafından verilmektedir (MEB, 2018).

Özel Eğitim Programının Uygulandığı İlköğretim Okulları

Özel eğitim (ilkokul ve ortaokul) programlarının uygulandığı bu ayrı özel eğitim okulları, orta ve ağır düzeyde ZYOB’ler ve OOB’ler için açılmaktadır. 1., 2., 3. ve 4. sınıfların devam ettikleri eğitim ortamı özel eğitim uygulama okulu (I. kademe); 5., 6., 7. ve 8. sınıfların devam ettikleri eğitim ortamı ise özel eğitim uygulama okulu (II. kademe) olarak adlandırılmaktadır. Bu okullarda sınıf mevcutları ZYOB’ler için en fazla sekiz iken otizmi olan bireyler için bu sayı en fazla dördttür. İlkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi dışındaki tüm dersler özel eğitim öğretmeni tarafından verilmektedir. Ortaokulda din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi dışındaki dersler özel eğitim öğretmenleri tarafından verilmektedir (MEB, 2018).

Ortaöğretim Okulları

Sadece ÖEİOB’lerin devam ettikleri bu ayrı özel eğitim okulları üç farklı şekilde açılmaktadır; özel eğitim meslek lisesi, özel eğitim meslek okulu ve özel eğitim uygulama okulu (III. kademe). Bu eğitim ortamları aşağıda açıklanmıştır.

Özel Eğitim Meslek Lisesi

İşitme veya bedensel yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim meslek liselerinde sınıf mevcudu en fazla on beş iken uygulamalı olan meslek derslerinde bu sayı en fazla ondur. Bu eğitim ortamında dersler alan öğretmenleri tarafından okutulmaktadır. Mezuniyette öğrencilere tamamladıkları alan ve dala ait diploma verilmektedir (MEB, 2018).

Özel Eğitim Meslek Okulu

Hafif düzeyde ZYOB’ler, hafif düzeyde OOB’ler, görme ve işitme yetersizliği olan bireyler için açılan özel eğitim meslek okullarında sınıf mevcudu en fazla on iken sadece OOB’ler için bu sayı en fazla dördttür. İş ve mesleğe yönelik bilgilerin ve becerilerin öğretiminin amaçlandığı bu eğitim ortamında din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ve meslek dersleri alan öğretmenleri; diğer dersler özel eğitim öğretmeni tarafından okutulmaktadır. Mezuniyette öğrencilere özel eğitim meslek okulu diploması verilmektedir. Bu diploma, öğrencilerin yükseköğretime devam etmesine ve bağımsız bir işyeri açmasına imkan tanımazken kamuda istihdam edilmeleri durumunda meslek liselerinden mezun olan bireylerin özlük haklarından yararlanma imkanını sağlamaktadır (MEB, 2018).

Özel Eğitim Uygulama Okulu (III. Kademe)

Orta veya ağır düzeyde ZYOB’ler, orta veya ağır düzeyde OOB’ler için açılan özel eğitim uygulama okullarında (III. kademe) sınıf mevcudu en fazla sekiz iken otizmi olan bireyler için bu sayı en fazla dördttür. İş becerilerinin öğretiminin amaçlandığı bu eğitim ortamında din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, müzik, beden eğitimi ve iş becerileri ile ilgili dersler alan öğretmenleri; diğer dersler ise özel eğitim öğretmeni tarafından okutulmaktadır. Mezuniyette öğrencilere özel eğitim uygulama okulu (III. kademe) diploması verilmektedir. Bu diploma, öğrencilerin yükseköğretime devam etmesine ve bağımsız bir işyeri açmasına imkan tanımazken kamuda istihdam edilmeleri durumunda meslek liselerinden mezun olan bireylerin özlük haklarından yararlanma imkanını sağlamaktadır (MEB, 2018).

Okul Dışı Eğitim Ortamları

Herhangi bir okula kaydı olan ve sağlık nedenleriyle okula devam edemeyecek olan ÖEİOB’lere evde ve hastanede eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Aşağıda bu hizmetlerle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Evde Eğitim

Sağlık problemleri nedeniyle on iki hafta boyunca okul ortamında eğitim alamayacak olan ÖEİOB’lilere evde özel eğitim hizmeti sunulmaktadır. İlköğretim kademesinde ve özel eğitim programı uygulayan ortaöğretim kademesinde kayıtlı olan öğrencilere haftada on; diğer ortaöğretim kademelerinde kayıtlı olan öğrencilere haftada on altı saatten az olmayacak şekilde evde eğitim verilmektedir. Dersler, takip edilen program göz önünde bulundurularak özel eğitim öğretmeni, okul öncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni ve alan öğretmeni tarafından okutulmaktadır. Kaydı mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı bir okulda olan öğrencilere sadece 9. sınıfta evde eğitim hizmeti verilmektedir (MEB, 2018).

Hastanede Eğitim

Sağlık problemleri nedeniyle hastanede yatarak tedavi gören ÖEİOB’lilere bireysel olarak bireyin bulunduğu odada veya birleştirilmiş sınıf şeklinde hastane bünyesinde açılan sınıfta grup eğitimi şeklinde eğitim verilmektedir. İlköğretim kademesinde ve özel eğitim programı uygulayan ortaöğretim kademesinde kayıtlı olan öğrencilere haftada on; diğer ortaöğretim kademelerinde kayıtlı olan öğrencilere ise haftada on altı saatten az olmayacak şekilde hastanede eğitim verilmektedir. Dersler, takip edilen program göz önünde bulundurularak özel eğitim öğretmeni, okul öncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni ve alan öğretmeni tarafından okutulmaktadır. Kaydı mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı bir okulda olan öğrencilere sadece 9. sınıfta hastanede eğitim hizmeti verilmektedir (MEB, 2018).

Öğretmen Yetiştirme

ÖEİOB’lerin eğitimleri için, gerekli donanıma sahip eğitimcileri yetiştirmek amacıyla 1952’den günümüze doğru gelişmeler olduğunu görülmektedir. ÖEİOB’lerin eğitimleri ve öğretmen gereksinimini karşılamak için, sonradan kapatılmış olan Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde Özel Eğitim Şubesi 1952’de açılmıştır. Yine sonradan kapatılmış olan Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Özel Eğitim Bölümü 1965’te kurulmuş, aynı üniversitede 1979’da özel eğitim sertifika programı başlatılmış ve 1982’de 2547 sayılı YÖK yasası ile başlatılan sertifika programı sona ermiştir. Özel eğitim alanında lisans düzeyinde öğretmen yetiştirilmesi amacıyla 1983’te Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde Özel Eğitim Öğretmenliği (zihin ve işitme alanlarında) programı açılmış, 1990’da bu üniversitede Özel Eğitim Bölümü kurulmuştur (Ataman, 2017; Cavkaytar & Diken, 2007). Bu tarihten sonra ÖEİOB’lerin eğitimi için nitelikli eğitimci yetiştirilmek üzere 1986’da Gazi; 1994’te Bolu Abant İzzet Baysal; 1997’de Ankara; 1998’de Karadeniz Teknik; 2000’de Selçuk (Necmettin Erbakan); 2002’de 19 Mayıs, Marmara, İstanbul; 2005’te Sakarya; 2009’da Maltepe, Trakya, Mustafa Kemal; 2010’da İnönü, Uludağ; 2011’de Eskişehir Osmangazi; 2012’de Zonguldak Karaelmas (Bülent Ecevit); 2013’te Dokuz

Eylül; 2014’te Biruni, İstanbul Aydın, Atatürk; 2015’te İstanbul Sabahattin Zaim, Okan üniversitelerinde özel eğitim ile ilişkili lisans bölümleri (görme engelliler, işitme engelliler, zihin engelliler ve üstün yetenekliler öğretmenliği) açılmıştır (Ataman, 2017; Çitil, 2017).

2016-2017 eğitim öğretim yılında tüm bu bölümler lisans düzeyinde özel eğitim öğretmenliği bölümü olarak tek çatı altında toplanmış ve üniversiteler bu alanda öğrenci almaya başlamıştır. Tek çatı altında toplanmasından sonra 2016’da Ege, Hasan Kalyoncu, İstanbul Medipol ve 2017’de Hacettepe üniversitelerinde Özel eğitim Öğretmenliği bölümleri ilk kez açılmış ve önceden zihin, görme, işitme alanlarında açılan öğretmenlik programlarının hepsi özel eğitim öğretmenliği bölümü olarak öğrenci almaya başlamışlardır (Çitil, 2017). Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) Tercih Atlası (2021) incelendiğinde, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 21 devlet, 7 vakıf, 5 KKTC olmak üzere toplam 33 üniversitede özel eğitim öğretmenliği bölümünün bulunduğu görülmektedir. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında bu sayı 36 devlet, 8 vakıf, 6 KKTC olmak üzere toplam 50 olmuştur. Bu eğitim öğretim yılında özel eğitim öğretmenliğinin olduğu devlet üniversitelerinde 2479, vakıf üniversitelerinde 404 ve KKTC üniversitelerinde 320 olmak üzere toplam 3203 kontenjan ayrılmıştır.

YÖK’ün verileri incelendiğinde (2021), özel eğitim öğretmenliği bölümü lisans programında, özel eğitim, dil ve iletişim becerilerinin desteklenmesi, zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu, Braille okuma-yazma, işitme ve görme yetersizliği, uygulamalı davranış analizi, özel eğitimde değerlendirme, özel eğitimde okuma-yazma öğretimi, öğrenme güçlüğü ve özel yetenek, özel eğitimde aile eğitimi, özel eğitimde bütünleştirme, erken çocuklukta özel eğitim, özel eğitimde matematik öğretimi, çocuk gelişimi, özel eğitimde fen ve sosyal bilgiler öğretimi gibi ortak zorunlu dersler yer almaktadır. Ayrıca zihin yetersizliği, otizm spektrum bozukluğu, öğrenme güçlüğü, özel yetenek, işitme yetersizliği ve görme yetersizliği olmak üzere toplam altı alan ve bu altı alanda onar tane olmak üzere toplam altmış seçmeli ders bulunmaktadır. Her öğrenci her alandan en az bir seçmeli, ilgilerine ve isteklerine göre de uzmanlaşmak istedikleri alanda toplamda en az yedi seçmeli ders almak zorundadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

ÖEİOB’lerin eğitimleri, hakları gibi konularda kanunların, yönetmeliklerin, genelgelerin çıkarılması, bu doğrultuda eğitim ortamlarının düzenlenmesi, nitelikli personel eğitiminin artırılması gibi durumlar, onların topluma daha aktif katılmalarına, bağımsız bireyler olarak yaşamalarına imkan sağlayacak bilgi ve becerileri edinmelerine; onlarla ilgili farkındalığın artmasına katkı sağlamaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşamalarına katkı sağlayacak olan eğitimlerin erken çocukluk döneminde (0-3 yaş) başlatılması çok önemlidir. Bu bağlamda, 2006’da ve

2018’de yayımlananan ÖEHY’lerde erken yaşlarda özel eğitime erken başlanmasının önemine değinilmiştir. 2018’de yayımlanan ÖEHY’de, erken çocukluk döneminde ayda on altı saat eğitim desteğinden bahsedilmektedir. Bu destek hizmet, ailenin yazılı talebi doğrultusunda ve uygun bulunması durumunda alınan bir hizmettir. Herhangi bir talep söz konusu olmaksızın özel gereksinimli çocukların bu yaş aralığında haftada 25-30 saat kadar yoğun bireysel eğitim almalarının sağlanması gerekmektedir. ÖEİOB’lerin, erken çocukluk dönemi (0-3 yaş) dahil ilkokula başlayana kadar olan dönemde hem bireysel eğitim almaları hem de normal gelişim gösteren bireylerle aynı ortamda eğitim almalarını sağlamak çok önemlidir. Ayrıca, zorunlu eğitimin bu dönemleri kapsayacak şekilde genişletilmesine yönelik adımlar atılmasının önemli olduğu da düşünülmektedir. Böylece ÖEİOB’lere, kritik dönem olan erken çocukluk çağında öğrenmesi gereken kavramları ve becerileri edindirme, onların sonraki dönemlerde akademik ve sosyal açıdan daha başarılı olmalarına katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde ÖEİOB’lerin sahip oldukları hakların neler olduğu ve sahip oldukları bu haklardan yararlanmaları amacıyla, 1961 ve 1982 anayasalarında ÖEİOB’lerle ilgili bilgilere yer verilmiş ve 5378 sayılı “Engelliler Hakkında Kanun”, 2916 sayılı “ÖEMÇK”, 573 sayılı “ÖEHKHK”, 2006’da ve 2018’de yayımlanan “ÖEHY” çıkarılmıştır. Yasalarda, kanun hükmünde kararnamelerde ve yönetmeliklerde ÖEİOB’ler ile ilgili bilgilerin yer alması onlarla ilgili çalışmaların sürekliliğini sağlaması ve onların güvence altında bulundurulması anlamında önemlidir. Bu içeriklere bakıldığında ÖEİOB’lerin zedelenme ve yetersizliklerinden dolayı engellere maruz bırakılmamaları gerektiği sonucu çıkarılabilir. Nitekim, ÖEİOB’lere sunulan özel eğitim hizmetleri, yetersizliğin engele dönüşmesini önleyecek müdahaleleri içermektedir (Çitil, 2020). Bu bilgiler de göz önünde bulundurularak zedelenme ya da zedelenmeler sonucunda engelli bireyde meydana gelen yetersizlikler bağlamında eğitimlerin verilmesi ve ona engel teşkil eden durumların ortadan kaldırılması amaçlanmalıdır. Gözlerde zedelenme sonucu görme yetersizliği olan bireye, Braille alfabesi ile okuma öğretimi yapılarak okuma yetersizliğinin farklı bir yolla giderme yoluna gidilmesi önemlidir. Yine zedelenme sonucu tekerlekli sandalye kullanan bireyin kaldırımında giderken kaldırım önünde ya da sonunda tekerlekli sandalyenin geçişini olumsuz olarak etkileyecek olan arabaların olması gibi engellerin ortadan kaldırılması bireyin bağımsızlığı için çok önemlidir. Toplum olarak bu konularda bilinçlendirme ile ilgili projelerin geliştirilerek, engelli bireylerin zedelenmeden kaynaklı yetersizliklerinin eğitimle geliştirilmesi ve engel durumlarının ortadan kaldırılması sağlanmalıdır.

Bu yasalar, kanun hükmünde kararnameler ve yönetmelikler göz önünde bulundurularak geçmişten günümüze ÖEİOB’lerin gittikleri eğitim ortamlarına bakıldığında ayrı okulların yerini gittikçe genel eğitim okullarının aldığı ve kaynaştırmadan/bütünleştirmeden yararlanan ÖEİOB’lerin sayısının gittikçe arttığı görülmektedir. Bunun yanında ÖEİOB’lerin eğitimleri için

öğretmen yetiştirmek amacıyla görme, işitme, zihin alanlarında bölümlerin geçmişten günümüze doğru daha çok üniversitede açıldığı ve bu bölümlerden mezun olanların sayısının da doğru orantılı olarak artış gösterdiği görülmektedir. Bu bilgilerden yola çıkarak ülkemizde ÖEİOB’lerle ilgili gelişmelerin birikimli olarak ilerlediği sonucu çıkarılabilir. Ancak teorik olarak belirtilen durumların, uygulamada sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesi ile ilgili sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerle yapılan bazı çalışmalarda, sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlerin, normal programı ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarını aynı anda yürütmenin zor olduğunu, normal gelişim gösteren bireylerle ilgilenmekten ÖEİOB’lerle ilgilenmeye fırsat kalmadığını belirttikleri ve bu sorunların çözümü için de özel eğitim uzman desteği, yardımcı öğretmen desteğinin sağlanması gerektiği gibi önerilerde buldukları görülmüştür (Anılan ve Kayacan, 2015; Gök ve Erbaş, 2011; Koçyiğit, 2015; Saraç ve Çolak, 2012; Yazıcıoğlu, 2018; Yılmaz ve Batu, 2016). ÖEİOB’lerle yeterince ilgilenememe, bireysel eğitim için zaman bulamama gibi kaynaştırmada uygulama kısmında belirtilen bu aksaklıkların çözümü için her okulda çocuk gelişimi gibi alanlarda lise veya önlisans mezunu olan yardımcı öğretmenlerin işe alınması önerilebilir. Bu durum ÖEİOB’lerle daha çok bireysel olarak ilgilenmeyi sağlayacak ve bunun sonucu olarak ÖEİOB’lerin sınıf ortamında akademik becerilerde daha çok etkinlik yapmasına, akademik olarak daha çok ilerlemesine; sınıf ortamında ve teneffüslerde de arkadaşlarıyla daha çok etkileşimde bulunmasına ve sosyalleşmesine yardımcı olacaktır. Yarı zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme ortamı olan özel eğitim sınıflarında eğitim gören ÖEİOB’lerin bazı dersleri ve sosyal etkinlikleri normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte yapmaları gerekliliği vurgulanmıştır (MEB, 2018). Özel eğitim sınıfında eğitim gören ÖEİOB’lerin teneffüs, yemek zamanlarında, beden eğitimi, müzik, resim gibi derslerde normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada olmaları onların sosyalleşmelerine katkı sağlayacaktır. Bu sağlanmadığında, özel gereksinimli bireylerin akranlarıyla hem sosyalleşmeleri engellenir hem de bu sınıfların açılma nedenlerinden biri olan kaynaştırma/bütünleştirme amacı da gerçekleştirilmemiş olur.

Kaynaştırma/bütünleştirmeden bahsedebilebilmesi için ÖEİOB’lerin normal gelişim gösteren akranlarıyla hem bir arada olmaları hem de en üst düzeyde akademik olarak destek almaları gerekmektedir. ÖEHY’dede (2018) sadece ÖEİOB’lerin devam ettikleri ayrı okul ortamlarından bahsedilmektedir. Bu ayrı özel eğitim ortamlarında normal gelişim gösteren akranların bulunmaması, kaynaştırmanın/bütünleştirmenin sosyalleşme ayağının olmamasına sebep olmaktadır. Bu nedenle ÖEİOB’lerin ayrı özel eğitim ortamlarından ziyade kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin verildiği modellerin yaygınlaştırılması gerekliliği vurgulanmıştır (Yazıcıoğlu, 2018). Kaynaştırma/bütünleştirme bağlamında bu eksikliği gidermek amacıyla yeni yapılacak olan ayrı özel eğitim okullarının, normal gelişim gösteren bireylerin gittikleri okullara yakın olarak inşa edilmesi veya yeni inşa edilecek olan normal gelişim gösteren

bireylerin gittikleri okulların ayrı özel eğitim okullarına yakın olarak inşa edilmesi ve bazı derslerin, etkinliklerin ortaklaşa yapılması planlanmalıdır. Bunun dışında ayrı özel eğitim okullarında kayıtlı ÖEİOB’lerin sosyalleşmeleri için normal gelişim gösteren akranlarıyla bir araya gelmelerini sağlayacak etkinliklerin yapılması çok önemlidir. Bu da kardeş okul, kardeş sınıf gibi projelerle gerçekleştirilebilir. Bunlar sağlandığı takdirde ÖEİOB’lerin hem ayrı özel eğitim okullarında bireysel olarak akademik ve mesleki olarak daha çok destek almalarına hem de normal gelişim gösteren akranlarıyla sosyalleşmelerine katkı sağlayacaktır. Böyle bir durum karşılıklı sosyalleşmenin gerçekleşmesi, ÖEİOB’lere karşı farkındalığın gelişmesi, duyarlılığın artması, empati kurulması vb. gelişmeleri de beraberinde getirecektir. Bu durumların varlığında kaynaştırma/bütünleştirme, amacına ulaşılabilir.

2015-2016 eğitim-öğretim yılından itibaren işitme engelliler öğretmenliği, zihin engelliler öğretmenliği, görme engelliler öğretmenliği ve üstün yetenekliler öğretmenliği bölümleri, YÖK tarafından yapılan bir düzenlemeyle özel eğitim öğretmenliği çatısı altında birleştirilmiştir. ÖEİOB’lerle ilgili tüm programların tek çatı altında birleştirilmesinde MEB’in uygulamalarının yol açtığı belirtilmiştir. Buna gerekçe olarak da MEB’in 2014 yılından itibaren görme, işitme ve zihin engelliler öğretmenliği alanlarından mezun olan öğretmen adaylarını bu alanların yerine özel eğitim öğretmenliği çatısı altında atamaya başladığı ve bu durumla bağlantılı olarak YÖK’ün buna uygun bir düzenleme yapma yoluna gitmesi gösterilmiştir (Çitil, 2017). Önceden farklı branşlarda olmasına (örneğin, zihin engelliler öğretmenliği, görme engelliler öğretmenliği gibi) ve dört yıl boyunca bu alanla ilgili dersler alınmasına rağmen öğretmenlerin yeterlilikleriyle ilgili eksiklerinin olduğunu belirttikleri çalışmalar bulunmaktadır. Zihin engelliler öğretmenliği adayları ve mezunlarıyla yapılan çalışmalarda, lisans derslerinin yeterlilik açısından yeterli olmadığı ve daha çok uygulamaya yer verilmesi gerektiği (Dedeoğlu vd., 2004; Ergül vd., 2013) ifade edilmiştir. Yapılan başka bir çalışmada, zihin, görme ve işitme engelliler öğretmenliğinden mezun olan öğretmenlerin %65’inin tek çatı altında birleştirme ile ilgili olumsuz görüş belirttikleri görülmüştür. Buna gerekçe olarak, akademik personel yetersizliğinin uzmanlaşmak istenilen alan ile ilgili sorunlara sebep olacağı gibi bulgulara ulaşılmıştır (Aydın ve Şentürk, 2021). Bu bulgular göz önünde bulundurularak farklı alanların özel eğitim öğretmenliği olarak tek çatı altında toplanması öğretmenlerin mezun olduktan sonra farklı engel grubundaki ÖEİOB’lerle çalışmada yeterli olup olmayacağı ile ilgili belirsizliklerin bulunduğu düşünülmektedir. Tek çatı altında birleştirme ile dört yıllık eğitimin yeterli olup olmayacağı da tartışma konusudur. Lisans düzeyi ile ilgili bu soru işaretleri olmasına rağmen, lisans eğitimini tamamlayan öğretmen adaylarının daha da yeterli olmaları için özel eğitim öğretmenliğinin beş yıla çıkarılması önerilebilir. Bu beş yılın ilk üç yılı ortak derslerin öğretimi, son iki yılı ise öğrencilerin uzmanlaşmak istedikleri alan ile ilgili derslerin öğretimi şeklinde bir planlama yapılabilir. Ayrıca yüksek lisans ve doktora eğitim programlarının bazı üniversitelerde özel eğitim öğretmenliği

çatısı altında yürütülmesi yerine görme, işitme, öğrenme güçlüğü, üstün yetenekli, zihin yetersizlik gibi farklı uzmanlık alanlarında yürütülmesi farklı branşlarda akademisyen eksikliğini gidermesi (Aydın ve Şentürk, 2021; Büyükalın-Filiz vd., 2018) anlamında daha doğru olacağı düşünülmektedir. Buna gerekçe olarak, özel eğitim öğretmenliğinde uzmanlaşmak yerine ZYOB’lerin eğitiminde uzmanlaşmanın; özel eğitimde okuma-yazma öğretiminde uzmanlaşmak yerine görme yetersizliği olan bireylere okuma-yazma öğretiminde uzmanlaşmanın ÖEİOB’lerle ilgili verilecek eğitimlerin daha verimli olmasına ve her alt alan ile ilgili daha fazla bilimsel çalışma yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Anılan, H., & Kayacan, G. (2015). Sınıf öğretmenlerinin gözüyle kaynaştırma eğitimi gerçeği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (21-23 Mayıs 2015)*, Özel Sayı (74-90). <https://doi.org/10.14686/BUEFAD.2015USOSozelsayi13199>
- Ataman, A. (2017). Özel eğitimin anlamı ve amaçları. A. Cavkaytar (Ed.), *Özel eğitim içinde* (s. 1-19). Vize Yayıncılık
- Ataman, A. (2017). Özel eğitime muhtaç olmanın nedenleri, anlamı ve amaçları. A. Ataman (Ed.), *Temel eğitim öğretmenleri için kaynaştırma uygulamaları ve özel eğitim* (s. 3-24) içinde. Vize Yayıncılık.
- Aydın, G., & Şentürk, Ş. (2021). Özel Eğitim Bölümü Lisans Programının Birleştirilmesine Yönelik Özel Eğitim Öğretmenlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi . *Turkish Journal of Primary Education*, 6 (1), 36-50 . <https://doi.org/10.52797/tujped.829099>
- Batu, S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 35-45.
- Batu, S., & Kırcaali-İftar, G. (2010). *Kaynaştırma*. (5. Baskı). Kök Yayıncılık.
- Büyükalın Filiz, S., Çelik Şahin, A., Tufan, S., & Karaahmetoğlu, B. (2018). Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarının birleştirilmesine ilişkin öğretim üyelerinin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(3), 763-775. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2018036496>
- Cavkaytar, A., & Diken, İ. H. (2007). *Özel eğitime giriş*. (3. Baskı). Kök Yayıncılık.
- Çiçek, İ. (2020). Özel eğitimle ilgili temel kavramlar ve tarihsel süreç. R. Karabulut (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim* (s. 1-25) içinde. Eğiten Kitap
- Çitil, M. (2020). Özel eğitim alanının kavramsal, tarihsel ve yasal temelleri. U. Sak, S. Toraman (Ed.), *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri* (s. 11-45) içinde. MEB Yayınları
- Çitil, M. (2017). *Türkiye’de özel eğitim tarihsel, politik ve yasal gelişmeler*. (1. Baskı). Vize Yayıncılık.
- Dedeoğlu, S., Durali, S., & Tanrıverdi-Kış, A. (2004). Özel eğitim bölümü zihin engelliler öğretmenliği anabilim dalı 3., 4. sınıf öğrencileri ve mezunlarının kendi bölüm programları, öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri ile ilgili düşünce ve önerileri. *Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 47-55. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000074
- Dikici-Sığırtmacı & A., Deretarla-Gül, E. (2010). *Okul öncesinde özel eğitim*. (2. Baskı). Kök Yayıncılık
- Ergül, C., Baydık, B., & Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 499-522
- Gök, G., & Erba, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87
- Kargın, T. (2010). Özel gereksinimi olan öğrencilerin yerleştirilmesi ve BEP. A. G. Akçamete (Ed.), *Genel eğitim okullarında özel gereksinimli olan öğrenciler ve özel eğitim* (s. 77-112) içinde. Kök Yayıncılık.
- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(1), 391-415. <https://doi.org/10.7884/teke.409>
- Milli Eğitim Bakanlığı (1997). *573 sayılı özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname*. http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf

- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeliği_son.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *5378 sayılı engelliler hakkında kanun*. <https://www.mevzuat.gov.tr//mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTerTip=5>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2011). Engelli bireyler. https://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modullerpdf/Engelli%20Bireyler.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1963.pdf>
- Saraç, T., & Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı sorunlara ilişkin görüşleri ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 13-28.
- Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu (2916 kanun numaralı). Resmi Gazete, 18192; 15 Ekim 1983. <https://www.kanunum.com/files/2916-1.pdf>
- Özsoy, Y., Özyürek, M., & Eripek, S. (2001). *Özel eğitime muhtaç çocuklar “özel eğitime giriş”*. (11. Baskı). Kartepe Yayınları
- Yılmaz, E., & Batu, E. (2016). Farklı branştan ilköğretim öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 247-268. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.267316>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961). 1961 anayasası. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1961-anayasasi/>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). *1982 anayasası*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye’de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 8(1):92-110. <http://doi.org/10.30783/nevsosbilen.420028>
- Yüksek Öğretim Kurulu (2021). *Özel eğitim öğretmenliği lisans programı*. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-OgretmenYetistirme-Lisans-Programlari/Ozel_Egitim_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf
- Yüksek Öğretim Kurulu (2021). *Lisans tercih sihirbazı*. <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t4-tablo.php?p=s%C3%B6z>

EXTENDED ABSTRACT**Introduction**

Over time, different concepts have been used instead of the concept of disabled and individuals with disabilities. In the Law No. 2916 on Children in Need of Special Education, “children in need of special education”; in the Decree Law No. 573 on Special Education, "individuals requiring special education"; in the Special Education Services Regulations published in 2006 and 2018, the concepts of "individuals with special education need (IWSEN)" were used. The education of IWSEN was first started in Istanbul Trade School in 1889 in order to provide education to hearing-impaired children. In the following periods, schools were opened for individuals with hearing, blind and speech disabilities. Today, IWSENs receive education in pre-school period, primary school, secondary school and high school both in inclusive/integration environments and in separate environments. In order to meet the training and teacher needs of IWSENs, a Special Education Branch was opened in the Gazi Education Institute in 1952. From past to present, departments related to special education have been opened in different universities for this purpose. In the 2021-2022 academic year, the number of departments related to special education was 50, 36 state, 8 foundation, 6 Turkish Republic of Northern Cyprus. In this academic year, a total of 3203 quotas have been allocated, 2479 in state universities where special education teaching is available, 404 in foundation universities and 320 in Turkish Republic of Northern Cyprus universities.

Discussion, Conclusion & Recommendations

It is very important to ensure that IWSENs receive both individual education and education in the same environment with individuals with normal development in the period until they start primary school, including the 0-3 age period. It should be aimed to provide training to individuals with disabilities in line with the inadequacies that occur as a result of injury or injuries and to eliminate the situations that hinder them. In mainstreaming/integration environments, it is very important to start the practice of assistant teachers who will support the IWSENs both in their academic progress and in their socialization with their peers. It is important to plan activities and develop projects that will bring together IWSENs studying in separate schools with their normally developing peers. Teacher training, which provides training for different disability groups, has been gathered under one roof as Special Education Teaching. In this case, it is thought that there are uncertainties about whether the teachers will be sufficient to work with IWSENs in different disability groups after graduation. Within the framework of this problem, it can be considered to increase special education teaching to five years. In addition, a planning can be made in the form of teaching common courses for the first three years of these five years, and teaching courses related to the field that students want to specialize in for the last two years.